

W prezentowanej tabeli poszczególne określenia oznaczają:

Silne strony – to pozytywne zjawiska wynikające z samej organizacji (np. wysoki poziom wiedzy kadry, znajomość lokalnych uwarunkowań itp.)

Słabe strony – to negatywne zjawiska wpływające na ograniczenie szans i możliwości rozwojowych organizacji, na które ma ona wpływ (np. słaba komunikacja wewnętrzna, brak koordynacji działań itp.)

Szanse – to pozytywne zjawiska, które stwarzają możliwości rozwojowe niezależne od działań organizacji (np. położenie geograficzne)

Zagrożenia – to negatywne zjawiska wpływające z otoczenia organizacji, niezależne od jej działań (np. niedoskonałość rozwiązań prawnych, konkurencyjność sąsiednich podmiotów, pogarszanie wskaźników makroekonomicznych itp.)

Stosując tą technikę zwrócono uwagę na sposoby dochodzenia do konstruktywnych wniosków. Planowanie strategiczne podporządkowano następującym regułom:

- nazwanie, określenie i zdefiniowanie problemu społecznego (to, jak zdefiniujemy problem w dużym stopniu określa, które cele i metody powinny być zastosowane, aby ocenić przydatność alternatywnych rozwiązań. Ma to bezpośredni wpływ na wybór konkurencyjnych opcji);
- przyjęcie kryteriów ewaluacyjnych (pod jakimi względami będziemy porównywali ze sobą i oceniali sposoby rozwiązania);
- określenie konkurencyjnych sposobów postępowania (zakładamy, że zawsze da się wyróżnić kilka sposobów rozwiązania problemu, należy je też opisać ze szczegółami);
- prezentacja alternatyw i ich selekcja (w tym kroku następuje ocena alternatyw według ustalonych kryteriów ewaluacyjnych i wybór jednej z nich);
- bieżące monitorowanie i ewaluacja wyników wybranej do realizacji polityki (po wyborze sposobu rozwiązania konieczną jest stała ocena czy przyjęte rozwiązanie wpływa w zamierzony sposób na rzeczywistość społeczną).

3. Analiza SWOT problemów społecznych Gminy Szczutowo

W czasie zajęć warsztatowych w dniu 7 października uczestnicy warsztatów dokonali analizy problemów społecznych występujących na terenie Gminy Szczutowo. Wyniki prezentowane są poniżej.

Celem zapewnienia przejrzystości dokumentu zastosowano tabelaryczne ujęcie analizy SWOT.

Tabela Nr 20 – Analiza SWOT problemów społecznych Gminy Szczutowo

Analiza SWOT – Gmina SZCZUTOWO	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - dogodne położenie geograficzne, - czyste środowisko naturalne, - wysoki stopień zalesienia, naturalne zbiorniki wodne, - dobrze rozwinięta infrastruktura wodociągowa, telefoniczna i drogowa , - oczyszczalnia ścieków i kanalizacja, - dobrze rozwinięta baza sportowa (hala, sala gimnastyczna, boiska) - baza gastronomiczna i noclegowa, - dobrze rozwinięta sieć szkół i ochrony zdrowia, - Gminna Biblioteka Publiczna, - Dom Pomocy Społecznej, - funkcjonujące organizacje społeczne, stowarzyszenia, Kluby Sportowe, - cykliczne imprezy sportowe (CROSS, Maraton Pływacki, itp.) - niska bonitacja gleb 	<ul style="list-style-type: none"> - bezrobocie, brak przemysłu u usług, - bierność społeczna, - ubóstwo, - alkoholizm, używki dla dzieci, - brak przedszkoli i ognisk opiekuńczych, - brak placówek kulturalnych, - niewykorzystywanie walorów turystycznych, - niewystarczające wykorzystywanie istniejących obiektów sportowych, - brak organizacji czasu wolnego dla mieszkańców, - starzenie się społeczeństwa, - migracje, w tym zarobkowe, - niska świadomość rodziców za wychowanie i edukację, - słaby stan dróg w gminie,

C.d. tabeli Nr 20 – Analiza SWOT problemów społecznych Gminy Szczutowo

Analiza SWOT – Gmina SZCZUTOWO	
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - możliwości rozwojowe wynikające z wykorzystania wspólnotowych funduszy strukturalnych, - polityka władz gminy, przyjazna inwestorom i ukierunkowana na rozwój, - wspieranie działań lokalnych poprzez wyspecjalizowane instytucje działające na szczeblu ogólnokrajowym, - stowarzyszenia, fundacje kapitałowe, - podnoszenie poziomu wykształcenia, - strona internetowa promująca gminę (np. witryna wiejska), 	<ul style="list-style-type: none"> - brak konsekwentnej i długofalowej polityki państwa oraz wizji dla rozwoju samorządności w Polsce, - niewłaściwe rozwiązania prawne i brak zachęt dla inwestorów, - brak inwestorów wewnętrznych i zewnętrznych, - istnienie wielu gmin o zbliżonym profilu społeczno – gospodarczym konkurujących o fundusze i inwestorów, - brak wystarczających środków stanowiących udział własny a będących warunkiem aplikowania o fundusze z programów pomocowych, - ucieczka ludzi młodych (wykształconych, mobilnych, kreatywnych), - łatwy dostęp do używek, - nieodpowiednia do zapotrzebowania rynku edukacja młodzieży, - niestabilne, ciągle zmieniające się prawo, - starzenie się społeczeństwa, zmniejszająca się liczba rodzin wielopokoleniowych, - relatywizm, liberalizm moralny (telewizja, internet), - sytuacja ekonomiczna państwa

Źródło: Dane wypracowane przez uczestników zajęć warsztatowych w dniu 07.10.2008

Obszary problemowe

Zgromadzone w wyniku analizy SWOT informacje dotyczące uwarunkowań wewnętrznych i tzw. słabych stron oraz zewnętrznych (zagrożeń z zewnątrz), posłużyły do przeprowadzenia szczegółowej analizy SWOT w obszarach problemowych. Wybór poszczególnych obszarów warunkowany jest tematem opracowania i wiąże się z tymi sferami funkcjonowania gminy, które w sposób pośredni lub bezpośredni wpływają na politykę społeczną. Celem zapewnienia przejrzystości dokumentu zastosowano tabelaryczne ujęcie analizy SWOT w następujących obszarach problemowych:

- gospodarka gminy Szczutowo,
- determinanty demograficzne w gminie Szczutowo,
- bezrobocie i rynek pracy na terenie gminy Szczutowo,
- stan oświaty, kultury i turystyki na terenie gminy Szczutowo,
- uwarunkowania bezpieczeństwa obywateli (w tym bezpieczeństwa socjalnego), administracja,
- uwarunkowania ochrony zdrowia na terenie gminy Szczutowo

1) Obszar problemowy 1 – Gospodarka Gminy Szczutowo

Tabela Nr 21 – Analiza SWOT - Obszar problemowy 1 – Gospodarka Gminy Szczutowo

Gospodarka Gminy Szczutowo	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - dogodne położenie geograficzne, korzystna lokalizacja gminy w obrębie drogi krajowej nr 10 i drogi wojewódzkiej nr 560. - oferta dla inwestorów i przygotowanie terenów pod inwestycje. - dobrze rozwinięta infrastruktura wodociągowa, telefoniczna i drogowa , - czyste środowisko naturalne, - wysoki stopień zalesienia, naturalne zbiorniki wodne, - ekologiczne, indywidualne rolnictwo o wysokich możliwościach adaptacyjnych, - dobrze rozwinięta baza sportowa (hala, sala gimnastyczna, boiska) - baza gastronomiczna i noclegowa, 	<ul style="list-style-type: none"> - niewielkie możliwości dywersyfikacji prowadzonej działalności gospodarczej, - braki w infrastrukturze – niedostatecznie rozwinięta sieć kanalizacji sanitarnej. - niewielki popyt wewnętrzny wynikający z niskich dochodów mieszkańców gminy, - brak pożądanych przez pracodawców kwalifikacji zawodowych osób bezrobotnych, - słaby stan dróg w gminie,

Cd. Tabeli Nr 21 – Analiza SWOT - Obszar problemowy 1
– Gospodarka Gminy Szczutowo

Gospodarka Gminy Szczutowo	
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - możliwości rozwojowe wynikające z wykorzystania wspólnotowych funduszy strukturalnych, - polityka władz gminy, przyjazna inwestorom i ukierunkowana na rozwój, - wspieranie działań lokalnych poprzez wyspecjalizowane instytucje działające na szczeblu ogólnokrajowym. 	<ul style="list-style-type: none"> - brak konsekwentnej i długofalowej polityki państwa oraz wizji dla rozwoju samorządności w Polsce, - niewłaściwe rozwiązania prawne i brak zachęt dla inwestorów, - brak inwestorów wewnętrznych i zewnętrznych, - istnienie wielu gmin o zbliżonym profilu społeczno – gospodarczym konkurujących o fundusze i inwestorów, - brak wystarczających środków stanowiących udział własny a będących warunkiem aplikowania o fundusze z programów pomocowych.

Źródło: Dane wypracowane przez uczestników zajęć warsztatowych w dniu 07.10.2008

2) Obszar problemowy 2 – Determinanty demograficzne w Gminie Szczutowo

Tabela Nr 22–Analiza SWOT - Obszar problemowy 2
- Determinanty demograficzne w Gminie Szczutowo

Determinanty demograficzne w Gminie Szczutowo	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - wysoki odsetek ludzi młodych wśród ludności gminy, - dążenie dużych grup ludności do zdobywania wykształcenia i podnoszenia kwalifikacji zawodowych, - istnienie grupy lokalnych liderów, społeczników, aktywistów w miejscowościach gminy, 	<ul style="list-style-type: none"> - brak rozwiniętego społeczeństwa obywatelskiego, - niezadowolająca sytuacja ekonomiczna sporej części ludności, - brak wykształconej klasy średniej. - ucieczka ludzi młodych (wykształconych, mobilnych, kreatywnych), - starzenie się społeczeństwa, zmniejszająca się liczba rodzin wielopokoleniowych

Cd. tabeli Nr 22–Analiza SWOT - Obszar problemowy 2

– Determinanty demograficzne w Gminie Szczutowo

Determinanty demograficzne w Gminie Szczutowo	
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - możliwości aktywizacji osób biernych społecznie, nieuczestniczących w życiu społecznym, - coraz bogatsza i tańsza oferta na rynku usług edukacyjnych, - możliwości wykorzystania funduszy pomocowych, - pozytywne skutki ożywienia gospodarczego i rozwoju kraju, - prorodzinna polityka państwa. 	<ul style="list-style-type: none"> - perspektywa niżu demograficznego, - zahamowanie rozwoju na poziomie makroekonomicznym, - ucieczka najlepiej wykształconych i najbardziej dynamicznych grup społecznych do ośrodków miejskich, - tendencja do osłabiania się więzi międzyludzkich i zamykania się rodzin. - niewielki odsetek klasy średniej wśród ogółu ludności gminy.

Źródło: Dane wypracowane przez uczestników zajęć warsztatowych w dniu 07.10.2008

3) Obszar problemowy 3 – bezrobocie i rynek pracy na terenie Gminy Szczutowo

Tabela Nr 23–Analiza SWOT - Obszar problemowy 3

- Bezrobocie i rynek pracy na terenie Gminy Szczutowo

Bezrobocie i rynek pracy na terenie Gminy Szczutowo	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - wzrost aktywności przedsiębiorców skutkujący zwiększeniem się liczby przedsiębiorstw, - pozytywny wpływ Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Sierpcu. - gotowość podejmowania przez młodych ludzi nowych wyzwań i elastycznego reagowania na potrzeby rynku pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> - wysoki poziom bezrobocia. - wysoki, sięgający 80%, odsetek osób bezrobotnych pozbawionych prawa do zasiłku, - niewielki przyrost miejsc pracy na terenie gminy, - apatia i bierność osób długotrwale bezrobotnych, - niewystarczające kwalifikacje dużej grupy bezrobotnych.

Cd. tabeli Nr 23–Analiza SWOT - Obszar problemowy 3

- Bezrobocie i rynek pracy na terenie Gminy Szczutowo

Bezrobocie i rynek pracy na terenie Gminy Szczutowo	
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - wykorzystanie możliwości wynikających z dostępnych szkoleń, - programy aktywizacji osób bezrobotnych, - wzrost ilości miejsc pracy wynikający z ożywienia gospodarczego. 	<ul style="list-style-type: none"> - brak miejsc pracy dla młodzieży, duży odsetek osób bezrobotnych z wyższym wykształceniem, - niewielka efektywność podejmowanych działań w obszarze aktywizacji bezrobotnych i środków mających poprawiać ich konkurencyjność na rynku pracy. - zagrożenia wynikające z braku wykwalifikowanej siły roboczej będące skutkiem absorpcji przez zagraniczne rynki pracy.

Źródło: Dane wypracowane przez uczestników zajęć warsztatowych w dniu 7.10.2008

4) Obszar problemowy 4 – Stan oświaty, kultury i turystyki na terenie Gminy Szczutowo

Tabela Nr 24–Analiza SWOT - Obszar problemowy 4

- Stan oświaty, kultury i turystyki na terenie Gminy Szczutowo

Stan oświaty, kultury i turystyki na terenie Gminy Szczutowo	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - kompetentna i fachowa kadra nauczycielska w szkołach gminy, - wykorzystanie nowoczesnych metod nauczania oraz dostęp szkół do Internetu, - czyste środowisko naturalne. - dobrze rozwinięta baza motelowo – gastronomiczna na terenie gminy. 	<ul style="list-style-type: none"> - niedostosowanie oferty edukacyjnej szkół ponadgimnazjalnych do potrzeb rynku pracy. - niedostateczne wykorzystanie jezior i kompleksów leśnych, - brak dostatecznej bazy w postaci ścieżek rowerowych, obiektów gastronomicznych i gospodarstw agroturystycznych.

C.d. tabeli Nr 24–Analiza SWOT - Obszar problemowy 4

- Stan oświaty, kultury i turystyki na terenie Gminy Szczutowo.

Stan oświaty, kultury i turystyki na terenie Gminy Szczutowo	
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - możliwości wykorzystania funduszy stypendialnych, - wykorzystanie multimediiów w procesach dydaktycznych, - sięgnięcie po europejskie fundusze pomocowe, - powołanie stowarzyszeń i instytucji kulturalnych, nastawionych na pielęgnowanie lokalnych tradycji. 	<ul style="list-style-type: none"> - niedostatecznie rozbudzone ambicje edukacyjne rodzin zagrożonych wykluczeniem, - niewystarczająca dotacja centralna na cele oświatowe, - brak Gminnego Domu Kultury, - brak wystarczających środków na funkcjonowanie instytucji kultury.

Źródło: Dane wypracowane przez uczestników zajęć warsztatowych w dniu 07.10.2008

5) Obszar problemowy 5 – Uwarunkowania bezpieczeństwa obywateli – bezpieczeństwo socjalne, administracja).

Tabela Nr 25–Analiza SWOT - Obszar problemowy 5 - Uwarunkowania bezpieczeństwa obywateli (bezpieczeństwo socjalne, administracja).

Uwarunkowania bezpieczeństwa obywateli (bezpieczeństwo socjalne, administracja)	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - kompetentne, prężne i ukierunkowane prorozwojowo władze gminy, - współdziałanie funkcjonariuszy policji i straży pożarnej z władzami gminy i społecznością lokalną, - wskaźnik przestępczości poniżej średniej krajowej, - efektywne działanie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. 	<ul style="list-style-type: none"> - niezadowalający poziom technicznego wyposażenia służb ratowniczych i porządkowych, - wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej, - brak motywacji osób zagrożonych wykluczeniem do podejmowania działań mających na celu poprawę własnej sytuacji, - niekorzystne tendencje polegające na dziedziczeniu ubóstwa i patologii.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - możliwości wykorzystania środków unijnych, - wzrost nakładów na bezpieczeństwo i politykę społeczną będący owocem wzrostu gospodarczego, - wdrażanie nowych metod polityki społecznej i szkolenia pracowników GOPS. 	<ul style="list-style-type: none"> - niekorzystne tendencje dotyczące wzrostu przestępczości, zwłaszcza wśród nieletnich, - coraz większy zakres występowania niekorzystnych zjawisk społecznych, - niekorzystne oddziaływanie rodzin patologicznych, dziedziczenie ubóstwa, patologii, dysfunkcji. - brak spójnej i całościowej polityki państwa w zakresie pomocy społecznej.

Źródło: Dane wypracowane przez uczestników zajęć warsztatowych w dniu 07.10.2008

6) **Obszar problemowy 6 - Uwarunkowania ochrony zdrowia na terenie Gminy Szczutowo.**

Tabela Nr 26 – Analiza SWOT - Obszar problemowy 6
- Uwarunkowania ochrony zdrowia na terenie Gminy Szczutowo

Uwarunkowania ochrony zdrowia na terenie Gminy Szczutowo	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - czyste środowisko naturalne niewywierające negatywnego wpływu na stan zdrowia mieszkańców gminy, - działalność gminnych placówek ochrony zdrowia, - niewystępowanie chorób zawodowych. 	<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczający poziom dofinansowania usług medycznych przez NFZ. - niedobory infrastruktury służby zdrowia, - zwiększanie się liczby osób powyżej 60 roku życia, - brak profilaktyki zdrowotnej.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - podejmowane na szczeblu centralnym programy profilaktyki zdrowotnej, - zwiększenie nakładów na służbę zdrowia w wyniku wzrostu gospodarczego, - racjonalne gospodarowanie posiadanymi środkami. 	<ul style="list-style-type: none"> - brak wsparcia dla placówek podstawowej opieki medycznej, - załamanie się wzrostu gospodarczego, - zmiany w ustawodawstwie regulującym finansowanie służby zdrowia, - coraz większa skala emigracji wykwalifikowanego personelu medycznego, - afirmacja alkoholu i nikotyny wśród młodzieży.

Źródło: Dane wypracowane przez uczestników zajęć warsztatowych w dniu 07.10.2008

4. Podsumowanie analizy SWOT w obszarach problemowych

Dokonana w oparciu o Raport o stanie gminy analiza SWOT wskazuje, które obszary szeroko rozumianej polityki społecznej wymagają długofalowych, perspektywicznych i przemyślanych działań. Jak wykazano powyżej podstawowymi problemami społecznymi wymagającymi rozwiązania są ubóstwo bezrobocie. Skalę tych zagadnień obrazują oficjalne statystyki. Jednakże urzędowym danym wymyka się cała sfera takich problemów społecznych jak alkoholizm czy przemoc w rodzinie. Ponadto w danych tych nie ma informacji na temat ograniczonego dostępu do dóbr społecznych osób przewlekle chorych, starych i niepełnosprawnych. Dlatego też w opracowywanych celach podstawowych ujęto również te niekorzystne zjawiska.

5. Dane statystyczne dotyczące pomocy społecznej

Jedną z najważniejszych statystyk są dane dotyczące zakresu udzielanej w Gminie Szczutowo pomocy społecznej. Do najczęściej występujących problemów społecznych na terenie Gminy Szczutowo zaliczane są: ubóstwo, niepełnosprawność, bezrobocie, długotrwała choroba, które to przyczyny mają swoje odzwierciedlenie w statystykach udzielanej pomocy przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Szczutowie. Wyniki za okres 5 lat tj. 2003 – 2007 prezentuje poniższa tabela.

Tabela Nr 27 – Dane statystyczne dotyczące ilości udzielonej przez GOPS w Szczutowie pomocy społecznej w podziale na powody przyznania świadczeń w latach 2003-2008

Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin					Liczba osób w tych rodzinach				
	2003	200	200	200	200	200	200	2005	200	200
		4	5	6	7	3	4		6	7
Ubóstwo	127	121	142	188	110	642	705	429	632	389
Sieroctwo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bezdomność	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Potrzeba ochrony macierzyństwa	23	13	3	53	49	106	57	16	264	187
Bezrobocie	59	83	93	99	92	289	427	329	396	364
Niepełnosprawność	72	59	52	60	63	191	93	114	153	174
Długotrwała choroba	18	31	36	46	62	45	89	137	182	257
Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	21	21	11	9	11	136	136	87	71	65
w tym: - rodziny niepełne	5	5	3	2	53	19	19	15	7	9
- rodziny wielodzietne	16	16	8	7	168	117	117	72	64	56
Alkoholizm	10	13	5	9	7	34	63	26	42	34
Narkomania	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Trudności w przystosowaniu się do życia po opuszczeniu zakładu karnego	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Przemoc w rodzinie	3	9	2	4	5	22	41	9	19	26
Brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Źródło : Dane statystyczne GOPS w Szczutowie

6. Najważniejsze problemy społeczne na terenie Gminy Szczutowo

Z analizy badań ankietowych wynika, iż:

1. Najbardziej widocznymi **problemami osób starszych** są niezdolność do samoobsługi, izolacja społeczna i rodzinna oraz niepełnosprawność.
2. Zauważalnymi **problemami społecznymi rodzin** jest bezrobocie, alkoholizm, nieporadność życiowa, ubóstwo.
3. Najważniejszymi **problemami dzieci i młodzieży** jest: brak zorganizowanych form spędzania czasu wolnego bądź ich bezproduktywne spędzanie, alkohol i papierosy, brak pozytywnych wzorców i autorytetów i chuligaństwo.
4. **W obszarze opieki zdrowotnej** respondenci wskazali na następujące problemy: mała liczba lekarzy specjalistów oraz długi okres oczekiwania na usługi medyczne.
5. **W obszarze edukacji** problemem jest: brak placówek wychowania przedszkolnego, niedostateczne wsparcie psychologiczno-pedagogiczne i brak wykorzystania bazy szkolnej w czasie wolnym od nauki.
6. **W zakresie sportu i rekreacji** najbardziej widocznym jest brak wiejskich świetlic i ognisk kultury, zbyt mała liczba imprez i wydarzeń środowiskowych.

Analiza SWOT potwierdziła występowanie problemów społecznych w wyżej wymienionych obszarach, wskazując iż przyczyną tych problemów jest w szczególności: bezrobocie, niskie dochody mieszkańców gminy, brak pożądaných na rynku pracy kwalifikacji zawodowych, niekorzystna demografia, niepełnosprawność, długotrwałe choroby, alkoholizm, brak ofert spędzenia czasu wolnego przez osoby starsze oraz dzieci i młodzież.

Powyższe negatywne uwarunkowanie generują nowe, którymi są:

1. wykluczenie społeczne - ze względu na dysfunkcje materialne, zdrowotne, rodzinne i społeczne,
2. bezrobocie, w tym również bezrobocie ukryte,
3. ubóstwo,
4. niepełnosprawność i długotrwałe choroby

1) Wykluczenie społeczne

Ubóstwo jest jednym z czynników wpływającym na zjawisko wykluczenia społecznego. Wykluczenie społeczne to sytuacja uniemożliwiająca lub w sposób znaczny utrudniająca jednostce lub grupie zgodnie z prawem pełnienie ról społecznych, korzystanie z dóbr publicznych, infrastruktury społecznej – gromadzenie zasobów i zdobywanie dochodów w godny sposób. Wykluczenie społeczne to brak lub ograniczenie możliwości uczestniczenia, wypełniania i korzystania z podstawowych instytucji publicznych i rynków, które powinny być dostępne dla wszystkich a w szczególności osób ubogich.

Wykluczenie dotyczy osób i rodzin, które:

- żyją w niekorzystnych warunkach materialnych /ubóstwo materialne ,
- nie posiadają odpowiednich kwalifikacji umożliwiających wejście na rynek pracy,
- nie potrafią się dostosować do zmieniających się warunków społeczno-ekonomicznych,
- posiadają cechy utrudniające im korzystanie z powszechnych zasobów społecznych na skutek niepełnosprawności, uzależnienia, długotrwałej choroby lub innych cech indywidualnych
- są przedmiotem niszczącego działania innych osób: przemocy, szantażu, agresji.

Grupy wrażliwe na wykluczenie to:

- dzieci i młodzież z rodzin zaniedbanych,
- dzieci wychowujące się poza rodziną,
- kobiety samotnie wychowujące dzieci,
- osoby bezrobotne,
- osoby o niskich kwalifikacjach,
- ofiary patologii społecznych,
- żyjące w trudnych warunkach mieszkaniowych,
- niepełnosprawni długotrwanie chorzy,
- osoby chore psychicznie,
- osoby starsze i samotne.

Podstawowym czynnikiem ubóstwa, a zarazem wykluczenia społecznego jest bezrobocie, szczególnie długotrwałe. Konsekwencją braku pracy jest zubożenie i nie uczestniczenie w życiu społecznym, ale również ograniczony dostęp do zabezpieczenia dochodowego w przyszłości.

2) Bezrobocie

Bezrobocie ściśle związane jest z funkcjonowaniem rynku pracy i oznacza większą ilość osób zdolnych do pracy (i chcących pracować) niż liczba miejsc pracy dla tych osób. Podstawową przyczyną bezrobocia na obszarze gminy jest bezrobocie strukturalne spowodowane przekształceniami gospodarczymi, zmianami technologicznymi, a także restrukturyzacją przemysłu. Sytuacja jest szczególnie dramatyczna na terenach rolniczych, gdzie zatrzymane zostały procesy migracyjne ze wsi do miasta, a rolnictwo nie jest w stanie wygenerować dodatkowych miejsc pracy.

Poza swoim wymiarem ekonomicznym bezrobocie (zwłaszcza długotrwałe) wywiera negatywne skutki społeczne. Bezrobocie rodzi negatywne reakcje emocjonalne, problemy zdrowotne, pesymizm i rezygnację. W dłuższym okresie czasu dochodzi fatalizm i apatia. Bezrobotni tracą wiarę w lepszą przyszłość, mają poczucie beznadziejności, izolują się społecznie, redukują do minimum aspiracje życiowe, częściej zapadają na choroby.

Szczególnie odczuwalne na terenie Gminy Szczutowo, mimo iż nie wykazywane w statystykach publicznych jest bezrobocie ukryte. Na ogólną ilość 813 gospodarstw rolnych 359 to gospodarstwa o areale od 1 do 5 ha a 117 o areale od 5 do 10 ha. Stanowi to 66% wszystkich gospodarstw. Ze względu na obowiązujące prawodawstwo, zdecydowana większość rolników pracujących w tych gospodarstwach nie może być ujęta w ewidencjach jako osoby bezrobotne. Przy ciągle rosnących nakładach na środki do produkcji rolnej (energia elektryczna, nawozy, środki ochrony roślin, itp.) przy niekorzystnym zestawieniu klas bonitacyjnych (ok. 90% powierzchni gminy stanowią grunty klasy V i VI) oraz przy drastycznym spadku cen skupu płodów rolnych (np. skup mleka w ciągu II półrocza 2008 roku spadł o ponad połowę) produkcja rolna jest nieopłacalna. Te niekorzystne uwarunkowania sprawiają iż właściciele tych gospodarstw poszukują pracy poza rolnictwem na rynku lokalnym. Ze względu na utrzymywany inwentarz, praca w odległych ośrodkach dających możliwości zatrudnienia nie jest w większości tych rodzin rozważana. Problemem tych rodzin jest często brak odpowiednich kwalifikacji zawodowych, co sprawia, iż stają się oni często grupą pracowników fizycznych.

Problemem który występuje, jest niedostosowanie zdobytego wykształcenia do warunków lokalnego rynku pracy bądź jego brak. W dobie postępu technologicznego niezbędne jest ciągle uzupełnianie kwalifikacji zawodowych.

Efektom powyższych dysfunkcji jest wysoki wskaźnik rodzin objętych pomocą społeczną.

Pomocą społeczną z tytułu bezrobocia objęto w 2007 r. w gminie Szczutowo 92 rodziny liczące 364 osoby. Odsetek osób korzystających z pomocy z tytułu bezrobocia w perspektywie analizowanych ostatnich 5 lat wykazuje tendencję rosnącą (59 rodzin w 2003 roku – 99 rodzin w roku 2006).

3) Ubóstwo

Encyklopedyczna definicja określa ubóstwo jako zjawisko społeczne polegające na braku dostatecznych środków materialnych do zaspokojenia potrzeb życiowych jednostki lub rodziny, zarówno środków pieniężnych w postaci dochodów bieżących i dochodów z poprzednich okresów jak i w formie nagromadzonych zasobów materialnych pozwalających na zaspokojenie jej potrzeb. Ubóstwo odnosi się do osób, rodzin i grup, których środki materialne, kulturowe i socjalne są ograniczone w takim stopniu, że poziom ich życia obniża się poza akceptowane minimum w kraju zamieszkania.

W nauce i polityce interpretacja ubóstwa jest uwarunkowana różnymi postawami wartościującymi. Spór dotyczy zarówno istoty ubóstwa, jego kryteriów i mierników, przyczyn ubóstwa, jak i sposobów walki z nim, zwłaszcza roli państwa, samopomocy i solidarności społecznej oraz samoodpowiedzialności jednostki. Jednakże w każdym przypadku oznacza ono dyskomfort osób bezpośrednio dotkniętych tym problemem społecznym.

GUS w swoich analizach nie stosuje jednej wybranej granicy (linii) ubóstwa, lecz kilka różnych.

W analizach zasięgu tak zwanego ubóstwa obiektywnego **uwzględnia się następujące granice ubóstwa:**

- poziom minimum socjalnego, liczony przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPiSS), stanowiący miarę integracji społecznej jako granicę ostrzegającą przed ubóstwem;
- połowę średnich wydatków gospodarstw domowych jako relatywną granicę ubóstwa;
- **kwotę, która zgodnie z obowiązującą ustawą (miesięczny dochód netto w gospodarstwie domowym) uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia z pomocy społecznej jako ustawową granicę ubóstwa;**
- poziom minimum egzystencji, szacowany przez IPiSS, jako granicę ubóstwa skrajnego.

W gminie Szczutowo podstawowymi przyczynami ubóstwa są:

- Bezrobocie – jak przedstawiono w części opisowej, statystycznie około 10% mieszkańców gminy w wieku produkcyjnym nie posiada pracy. Na ogólną liczbę 2659 osób w wieku produkcyjnym, bez pracy pozostaje 266 osób (stan na 30 września 2008r) W porównaniu do grudnia 2007 roku odsetek liczby bezrobotnych zmniejszył się o 12,5%. Spośród osób pozostających bez pracy nastąpił wzrost o 15,4% osób z prawem do zasiłku w tym kobiet o 35,3%. Problem bezrobocia na terenie gminy Szczutowo jest głębszy, gdyż praca w gospodarstwach rolnych o małym areale powoduje tzw ukryte bezrobocie. Posiadanie gospodarstwa rolnego wpływa w sposób ograniczający mobilność osób prowadzących te gospodarstwa. Ponad 85 % bezrobotnych nie ma prawa do zasiłku, a ok. 30% bezrobotnych pozostaje bez pracy przez okres powyżej dwóch lat.
- Znaczny wzrost środków do produkcji rolnej (cen nawozów, paliwa, energii elektrycznej) a jednocześnie stałe obniżanie się bądź pozostawanie na niezmiennym od lat poziomie cen skupu płodów rolnych, (mleka oraz żywca) sprawiają, że rolnicy nie są w stanie wygenerować wystarczających dochodów.
- Zatrzymanie migracji ze wsi do miasta – wysokie ceny mieszkań, jak i trudności na rynku pracy w miastach spowodowały zahamowanie procesów migracyjnych. W wyniku tych zjawisk wzrasta ukryte bezrobocie na wsi.
- Wielodzietność – nawet wyższe od przeciętnego uposażenie rodzica zmusza wielodzietną rodzinę (np. 2+6) do życia poniżej minimum socjalnego. Sytuacja staje się szczególnie dramatyczna, kiedy rodzina wielodzietna dotknięta jest bezrobociem i uzależnieniami. Wg badań GUS ponad 70% rodzin wielodzietnych w Polsce żyje w ubóstwie.
- Alkoholizm – uzależnienie nawet jednego z rodziców często oznacza katastrofę finansową dla całej rodziny. Uzależniony nie tylko, że sam nie przysparza rodzinie dochodów, to często pozbawia rodzinę środków zdobywanych przez pozostałych jej członków.

Jak wynika z tabeli dotyczącej pomocy społecznej w gminie Szczutowo, pomocą w 2006 roku w zakresie ubóstwa objęto 632 osoby zamieszkujące w 188 rodzinach. Odsetek ten w 2007 roku zmniejszył się do 389 osób żyjących w 110 rodzinach.. Dodatkowo do tej kategorii należałoby zaliczyć również osoby objęte pomocą społeczną z tytułu ochrony macierzyństwa (49 rodzin), ponieważ świadczenia te są należne osobom o stosunkowo niskich dochodach.

4) Niepełnosprawność

Niepełnosprawność to stan, w którym uszkodzenie i niewłaściwe funkcjonowanie organizmu człowieka powoduje utrudnianie, ograniczanie lub uniemożliwianie wykonywania zadań życiowych i zawodowych oraz wypełnianie ról społecznych, biorąc pod uwagę wiek, płeć oraz czynniki środowiskowe, społeczne i kulturowe tych osób. Niepełnosprawność dotyka zatem wszystkich aspektów życia człowieka, wpływa na jego możliwości rozwojowe, bezpośrednio przekłada się na jakość życia.

Z punktu widzenia przepisów prawa osobami niepełnosprawnymi są te, wobec których zespoły orzekające orzekły, w jakim stopniu została naruszona sprawność organizmu. Obecnie stosowane są trzy stopnie niepełnosprawności: znaczny, umiarkowany i lekki.

Najczęściej występującą niepełnosprawnością jest niepełnosprawność fizyczna (uszkodzenia narządów ruchu i osoby z przewlekłymi schorzeniami narządów wewnętrznych), następnie niepełnosprawność sensoryczna (uszkodzenia zmysłów – słuchu i wzroku, mowy). Stosunkowo najradszą niepełnosprawnością jest niepełnosprawność psychiczna (osoby umyślowo upośledzone oraz osoby psychicznie chore).

Niepełnosprawność w bezpośredni sposób wpływa na sytuację społeczną osób nią dotkniętych. Poza oczywistymi barierami do pokonania w życiu codziennym (bariery architektoniczne, trudności w porozumiewaniu się, trudność w znalezieniu pracy) osoby te mogą reagować odrzuceniem kontaktów ze społeczeństwem, wytwarzać w sobie poczucie niższej wartości, pogłębiając tym samym stopień izolacji. Dlatego tak ważnym jest, by osoby te mogły normalnie funkcjonować w lokalnej społeczności, czuć się jego pełnowartościowymi członkami.

Działaniami pozwalającymi na łagodzenie skutków niepełnosprawności jest szeroko rozumiana rehabilitacja, jednak należy pamiętać o podejmowaniu działań mających na celu niedopuszczanie do powstawania niepełnosprawności w przyszłości (promocja zdrowego stylu życia, rozwój bazy sportowej, profilaktyka).

Pomocą społeczną z tytułu niepełnosprawności objętych było w 2007 r. w gminie Szczutowo 63 rodziny, w których żyją 174osoby. Pomoc z tytułu niepełnosprawności od ostatnich 4 lat ma tendencję rosnącą.

5) Długotrwałe choroby

Jak wynika z raportu otwarcia będącego częścią Narodowego Programu Zdrowia, do najczęstszych chorób w Polsce należą choroby układu krążenia, nowotwory złośliwe, urazy i zatrucia. Ich przyczyny wynikają zarówno z wadliwego stylu życia pacjentów (brak aktywności ruchowej, niewłaściwe nawyki żywieniowe, spożywanie alkoholu i palenie tytoniu), jak i warunków środowiskowych (brak programów profilaktycznych, trudności w dostępie do ochrony zdrowia, brak aktywności i uzależnienie od pomocy społecznej).

Występowanie ww. jednostek chorobowych jest szczególnie dotkliwe w przypadku ich długotrwałości. Poza oczywistymi cierpieniami osób dotkniętych chorobami, ujawniają się niekorzystne zjawiska w postaci niemożności wypełniania ról życiowych, zawodowych i społecznych oraz często uzależnieniu od pomocy innych. Długotrwałej chorobie towarzyszy często ubóstwo, ponieważ osoby starsze (one najczęściej są nią dotknięte) nie dysponują wystarczającymi dochodami do pokrycia zwiększonych wydatków.

Niepokojącym jest fakt kilkukrotnego zwiększenia się liczby osób wymagających pomocy społecznej z tytułu długotrwałej choroby. 2003 r – 18 rodzin, 2004 – 31, 2005 – 36, 2006 – 46, 2007 – 62 rodziny. Odpowiednio liczba osób przebywających w tych rodzinach uległa zwiększeniu z 45 w 2003 roku do 257 w roku 2007.